

”לִבְנֵינָהּ שֶׁל הַלֵּכָה”

סיכום הלכות שבת שנאמרו בשבת בישיבה מפי מו"ר רה"י

מלאכת בישול חלק י"א – דין מגיס

גבי האור, אם לא נתבשל כל צרכו אין מוציין בכף מהם, שנמצא מגיס ואיכא משום מבשל...⁴.

ההגסה האסורה מדאורייתא היא דווקא ערוב האוכל שבסיר, אולם יש לשאול מה הדין בהוצאה בכף?

יש סברא לומר שהגסה בדבר שאינו מבושל כל צרכו אסורה מהתורה משום שהערוב גורם לבישול מהיר יותר ואיכותי יותר של המאכל, וכך נראית דעת הר"ן, ונראה שלשיטה זו גם הוצאה בכף תהיה אסורה מדאורייתא. אולם, המגיד משנה⁵ סובר בדעת הרמב"ם, וכך גם הפשט הפשוט, שפעולת הוצאה בכף אסורה מדרבנן בלבד.

אמנם יש לדון האם במציאות שלנו שייכת השאלה של מגיס בכלל מכיוון שנותנים לילדים רק תבשיל שכבר מבושל כל צרכו ובתבשיל כזה אין בעיה של קרוב גמר הבישול, ואם כן השאלה האם יהיה מותר להוציא בכף מן התבשיל?

במגיד משנה⁶ כתב שבדבר המבושל כל צרכו אין שום איסור בהוצאה בכף. אולם דעת הכל בו, וכן יש שהבינו ברמב"ם, שאסור מדאורייתא להגיס אף במאכל המבושל כל צרכו. השאלה היא מדוע?⁷

בזמן חורף עסקנו בגדרי מלאכת בישול ועסקנו בשאלות מעשיות הנגזרות מכך. היום נעסוק בהיבט נוסף השייך לדיני בישול – דין מגיס.

בימי שעון קיץ, עקב השקיעה המאוחרת, הולכים ומתרבים מנייני קבלת שבת מוקדמת. במניינים אלו מתפללים ערבית מבעוד יום וכך סועדים את סעודת ליל שבת בשעה שבה הילדים הקטנים עדיין ערים וגם הם זוכים לקחת חלק בסעודה. אולם, המציאות ברוב בתי ישראל היא שמתפללים ערבית אחרי צאת הכוכבים וממילא מתחילים את סעודת ליל שבת בשעה מאוחרת. שאלה מצויה בבתי אלו היא האם מותר לאם הבית להוציא מאכלים מתוך סיר שעל גבי האש¹ בכדי להאכיל את הילדים הקטנים?

כותב הרמב"ם שפעולת ההגסה היא מצרכי הבישול², ומשמע שהגסת (-ערבוב) תבשיל שלא מבושל כל צרכו אסורה מדאורייתא. טעם הדבר הוא שהגסת התבשיל מקרבת את גמר הבישול³, וכפי שלמדנו בעבר כל פעולה המביאה או מקרבת את התבשיל לדרגת מבושל כל צרכו אסורה בשבת מדאורייתא. וכן פוסק השלחן ערוך וכותב "האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין מעל

¹ להרחבה באופן ההתייחסות לפלטה עיין ב'לבנינה של הלכה מלאכת בישול – חלק ב'.

² רמב"ם, זמנים, הלכות שבת, פרק ג, הלכה יא, וכן בפרק ט הלכה יא.

³ יש מאכלים כדוגמת פסטה שבו הגסת התבשיל הינה מהותית בתהליך הבישול ולא רק מקרבת את גמר הבישול.

⁴ אורח חיים, סימן שיח, סעיף יח.

⁵ מגיד משנה על הרמב"ם, זמנים, הלכות שבת, פרק ג, הלכה יא (בסופו).

⁶ שם.

⁷ המשנה ברורה בסימן שיח, סעיף קטן קיח מביא את דברי הכל בו ובשער הציון סעיף קטן קמח

יש מצבים בהם לא נדרשת פעולת ערבוב וממילא אין בכך איסור הגסה. למשל כשרוצים לחתוך קוגל שעומד על הפלטה או על גבי האש, או כשמוציאים מים מהסיר¹³, הוצאת המאכל לא משפיעה על שאר בישול הקדרה וממילא ניתן להקל בכך על ידי כף.

לכן למעשה נראה במקרה דלעיל, שהינו מקרה של שעת הדחק¹⁴, יש להקל לאמא להוציא אוכל לילדיה בעזרת כף. הסיבה לכך היא שכל פתרון אחר (החזקת הסיר באוויר והחזרתו לפלטה או השענת הסיר על קצה הפלטה) עלול להיות מסוכן.

והאם לשיטות אלו יהיה גם אסור להוציא בכף? האגרות משה⁸ רוצה לומר שדין מגיס שייך גם בתבשיל המבושל כל צרכו מכיוון שאולי עדיין יש חלקיקים קטנים בתבשיל שעדיין לא הגיעו לרמת מבושל כל צרכו והגסת התבשיל תקרב את גמר בישולם⁹. לפי זה, הוצאה על ידי כף תהיה אסורה אף מתבשיל המבושל כל צרכו, וכדלעיל במחלוקת הר"ן והמגיד משנה.

למעשה המשנה ברורה¹⁰ אסר להוציא בכף מסיר שעומד על האש. מאידך, החזון איש¹¹ התיר את הדבר. טעמיו של החזון איש הם: (א) יש ראשונים הסוברים שאין הגסה במקרה שהמאכל כבר מבושל כל צרכו. (ב) יש שלמדו שהרמב"ם סובר שדווקא באינו מבושל כל צרכו יש להחמיר.

לכן, לגבי הגסת התבשיל ממש יש לחשוש לדעת הכלבו בהבנת הרמב"ם ולאסור גם במבושל כל צרכו, אולם ניתן להקל ולהתיר הוצאה בכף. (אף על פי שלדעת החזון איש יש להקל בהוצאה בכף, מכל מקום הוא חשש לכתחילה לדעת המשנה ברורה והתיר רק במקרה בו אינו להחזיר את הסיר לאש מצד דיני החזרה¹²).

כותב על סברתו "ולא אדע הטעם, דמאי עדיפא הגסה מבישול ממש? וכל הפוסקים מודים דבמבושל כל צרכו אין בו משום בישול..."⁸

⁸ אגרות משה, אורח חיים, חלק ד, סימן עד. וסברא דומה נאמרה בשיעור שמסר כאן בישיבה הרב מרדכי אליהו זצ"ל לפני כעשרים שנה ועסק בהכנת נס קפה בשבת.

⁹ בארנו השנה בשיעור בישיבה שאפשר לבאר בדעת הרמב"ם שזו דרך הפעולה במלאכה ולכן חייבים אף עליה, (כמו שסוחט בגד חייב למרות שהבגד כבר נתכבס).

¹⁰ משנה ברורה, סימן שיח, סעיף קטן קיג, סעיף קטן קיז.

¹¹ חזון איש, אורח חיים, סימן לז, סעיף טו.

¹² החזון איש החמיר בדיני החזרה ולכן נתן פתרון מעשי להתיר בזה.

¹³ וכן הדין גם במרק (אמנם אם יש בו ירקות יש לעיין).

¹⁴ החזקת הסיר מחוץ לאש והחזרתו אחר כך לאש יכולה להיות מסוכנת. יש שהורו להשעין את הסיר על קצה הפלטה ואז להוציא את המאכל, אך גם פתרון זה עלול להיות מסוכן, ולכן נראה כפי שכתבנו.

